

Ózer Ágnes

ADALÉK ÚJVIDÉK NŐTÖRTÉNETÉHEZ

Divatos manapság a nőkérdéssel foglalkozni. Talán nincs a társadalom- és humán tudományoknak egy ágazatuk sem, amely országtól és régiótól függetlenül ne foglalkozna manapság a nők társadalmi helyzetének vizsgálatával mind a múltban, mind napjainkban, sőt a jövőkép kialakításában is. A nőtörténet-kutatás így Újvidéken sem új keletű. Újabban szervezetteren egy évtizede foglalkoznak az újvidéki Női Stúdiumok keretében nőtörténettel és női életrajzok rekonstruálásával. Az Újvidékkal foglalkozó helytörténet-kutatás azonban máig nem terjedt ki komolyabban az egyes társadalmi csoportok, rétegek helyzetének mélyreható vizsgálatára. Így a különböző társadalmi osztályok keretében szerveződő egyesületek és egyletek történetének vizsgálata ritka kivétellel csak a szerb egyesületekre korlátozódott. Az ilyen jellegű kutatások azonban sohasem taglalták ezt a kérdést Újvidék többnemzeti, többvallású és többkulturájú jellegének szempontjából. Talán ezért nem foglalkoztak ez idáig tüzetesebben az újvidéki első nőszervezet megalakulásának körülményével, hiszen szervezetének és működésének története minden szempontból reprezentánsa volt a város 19. századi valós történetének, amelyről eddig még nem készült teljes korrajz.

Az Újvidéki 1-ső Nőegylet (Frauen Verein)¹ megalakításának ötlete minden jel szerint Tomekovic Frádl Mária² nevéhez fűződik, aki már 1865 folyamán munkálkodott egy helyi nőszervezet megalakításán. Erről a tényről azok az iratok tanúskodnak, amelyeket Újvidék szabad királyi város polgármestere, Pavle Stojanović terjesztett fel 1866. június 16-án Bács-Bodrog vármegye főispáni helytartójának és királyi főbiztosának, Piukovich Ágostonnak. A kísérőlevél mellett az újvidéki nőegylet alapszabály-tervezetét is elküldték Piukovich főispánnak, hogy az azt a magyar királyi helytartótanácsnak jóváhagyásra és engedélyezésre továbbítsa.

A feliratot kísérő levélből az is kiderül, hogy Újvidéken Frádl Mária nem egyedül ügyködött a nőegylet megszervezésén, mert a polgármester megfogalmazása szerint ez „több itthelyi előkelő és tiszteletre méltó nő” elhatározása volt. A polgármester levele arról is vall, hogy milyen céllal láttak a szervezkedéshez. Ezek szerint az újvidéki nőegyletnek „feladata lenne egy kisedővő

Dr. Ofner Mórné

Horváth Gézáné

Sztrone Irénke

Koda Verica

Piukovich Ferencné

intézetet létesíteni, és ez által a napi teendőiket házon kívül teljesítő szülők gyermekeit védelem alá venni, a kisdedeket már zsenge korokban szorgalomra, rendre szoktatni, és az ifjú szívekbe a vallás és erkölcs szeretetét idején korán becsepegtetni, ha hogy annak pénzereje engedné szegény beteg egyéneket segíteni, szegény jó erkölcsű, leányokat kiházasítani, és hű cselédek jutalomban részesíteni”.

A folyamodvány megszületésének pillanatában a nőegylet 1900 forintra „kimenő” alappal rendelkezett, és ezt a helybeli takarékpénztárba helyezték letétbe. Minden jel szerint az újvidéki nők az egyletüket a kor gazdasági szellemében működtették. A megalakuláshoz és a kitűzött célok megvalósításához szükséges pénzüsszeget, 1900 forintot 1865 és 1866 telén „tánczvigasság” alatt „ajándékozott” tárgyak kisorsolásával és könyöradományokból gyűjtötték be. Minden jel szerint a nőegylet céljai ekkor még kielégítették a többnemzeti és többvallású tagságot, mert Đorđe Natošević szerb orvos és pedagógus felesége Dafina-Nana Natošević nem restelt Belgrádban a szerb uralkodótól, Obrenović Mihajlótól 500 dukát önkéntes adományt begyűjteni.³ Az alapnál a megalakulás pillanatában 800 forint is letétben volt, és a nőegylet munkájának hivatalossá tételével, az alapszabályok megerősítése után rendelkezhetek mindezzel. Ezek szerint az Újvidéki 1-ső Nőegylet havonta 54 forintnyi pénzzel rendelkezett.

A nőegylet hivatalos elismerése azonban némi akadályokba ütközött. A tagság által összeállított Alapszabályzatot, amelyet hivatalos folyamodvány formájában nyújtottak be a városi magisztrátusban, a polgármester visszaadta a nőegyletnek, hiányosságokat észlelve a város megnevezésében. A kapott utasítás alapján kijavították a dokumentumot, majd ezt a javított példányt küldték tovább Zomborba a főispánnak, majd Budára a magyar helytartótanácsnak. A polgármester úgy vélte, hogy a szabályzattervezet szigorúbb ellenőrzését mellőzni kéne, hiszen a nőegylet célkitűzései „tagadhatatlanul szentnek és üdvösnek” nevezhetők. Így a tervezetről alkotott véleményét és észrevételeit is mellékelte. Ebből kitűnik, hogy a polgármester úgy tartotta, hogy előbb a nőegyletre vonatkozó rendeleteket kellett volna előtérbe helyezni, a kisdedévóra vonatkozókat pedig el kellett volna különíteni, mert az szoros összefüggésben állt a rendelkezésre álló pénzüsszeggel. A 7 pontba foglalt észrevételeiből többek között arra is fény derül, hogy az újvidéki polgármesternek 1866-ban még nem nagyon volt ínyére a nők önszerveződése, sem a nemek egyenjogúságának tiszteletben tartása. Ugyanis a 6. pont alatt azt javasolta, hogy a „titkárné helyett egy titkár volna a bizottság által választandó, ki a jegyzőkönyvet vezetné és az egylet többi írásbeli teendőit végezné”. De azzal is tisztában volt, hogy mind az egylet, mind a kisdedévó „hazánk városaiban fennáll, virágozik legüdvösebb gyümölcsöket hoz”, ezért „szükségessége és czélszerűsége e városra nézve sem vonható kétségbe”.⁴

Újvidék polgármestere megalakulásának pillanataiban, 1866-ban kijelentette, „életképességéről pedig az újvidéki nők jelleme kezeskedik majd”. Az Újvidéki 1-ső Nőegylet Alapszabályait, a magyar helytartótanács 1867. december 18-án hagyta hivatalosan jóvá.⁵

Az engedéllyel működő nőegylet munkája a továbbiakban hűen tükrözte azokat a célkitűzéseket, amelyek megalakulásakor alap gondolatai voltak. Az 1876-ból származó évi jelentés alapján, amelyben Neusatzer Frauenvereinként nevezi meg magát a nőegylet, kitűnik, hogy az külön figyelemmel gondoskodott a szegény gyermekekről és az özvegyekről. Majd egy későbbi újsághír arról vall, hogy 1882. január 13-án az egylet az Erzsébet Szállóban vigadalmat rendezett, melynek bevételét alapjai megsegítésére fordította.⁶

Az újvidéki nőegylet munkája a 19. század utolsó évtizedeiben is nyomon kísérhető. Kiemelkedő tagjaként emlegették Piukovics Ferencnét,⁷ aki 1883-tól kezdve volt választmányi tagja, 1891-ben ügyvezető alelnöke, majd 1899-ben elnöke az Újvidéki 1-ső Nőegyletnek. Munkájának és szervezőképességének köszönhetően a tagság létszáma megkétszereződött. Ő volt az, aki „páratlan leleménnyel tudja megtalálni azt a helyet, ahol segítségre szorulók vannak”. Elnökségük alatt a nőegylet 20 000 korona alaptőkével rendelkezett, amelyből elsősorban az újvidéki gyerekeket és a szegény sorsúakat segélyezték.

A nőegylet 1907-ben ünnepelte fennállásának negyvenéves jubileumát, a tagság és az újvidékiek ez alkalomból elismerésben részesítették dr. Ofner Mór-
nét,⁸ „az elnöknő buzgó segítő társát”, az alelnöknőket, dr. Horváth Gézá-
nét⁹ és Teubner Jánosnét¹⁰, a nőegylet választmányi tagjait, özv. Stuchlik Ferenc-
nét, Mirko Lambertnét, dr. Fischer Henriknét.¹¹ A nőegylet tevékenységében ekkor is különös jelentőséggel bírt a gyűjtés és a különböző multságok megszerve-
zése, amelyben Stroné Irén¹², Schwarz Alice és Schwarz Margit, Koda Verica,¹³
Lehrer Irén és Hermann Ella úrleányok jeleskedtek.¹⁴

A tagság névsorából kitűnik: az Újvidéki 1-ső Nőegylet tagsága, amely 1911-ben kb. 200 főnyi volt, hűen tükrözte Újvidék városiasodását, gazdasági és társadalmi életének fejlődését, nemzeti és vallási összetételét. Még akkor is, ha különböző okokra hivatkozva abból 1880-ban kiváltak a jómódú szerb nők, és megalapították saját, nemzeti alapon szerveződő egyletüket, a Dobrotvorna zadruga srpkinja Novosadkinját.

Annak ellenére, hogy az Újvidéki 1-ső Nőegylet országos viszonylatban kevéssel később, alapvetően jótékonyági szándékkal létesült, megalapításának ténye az újvidéki nők 19. századi társadalmi szerepének, öntudatosodásának és önszerveződésének kiindulópontját jelentette.

JEGYZETEK

- ¹ Az 1867-ben jóváhagyott szabályzatban az egyesület elnevezése Az újvidéki I-ső nőegylet, előfordul Neusatzer Frauenverein elnevezés alatt is. Alapító tagjai között nagy számban lehettek német asszonyok, mert az alapszabály első változata is német nyelven íródott, ezért szintén megrótták őket.
- ² Tomekovics Frádl (Fradl) Mária Tomekovics Ádor újvidéki városi főbíró felesége volt.
- ³ Stojaković Gordana: Znamenite žene Novog Sada, Novi Sad, 2001, 86–87. o.
- ⁴ IA NS F. I. 4834/1866. A magyar helytartótanácsnak Piukovich főispán 1866. november 22-én továbbította a polgármester feliratát, a válasz a további pontosítási utasításokkal 1866. december 14-én érkezett meg Újvidékre.
- ⁵ IA NS F. I. 4381/1867
- ⁶ Stojaković Gordana: Znamenite žene Novog Sada, Novi Sad, 2001, 11. o.
- ⁷ Piukovics Ferenc a gőzhajózási vállalat újvidéki kirendeltségének ügynöke.
- ⁸ Dr. Ofner Mór városi főorvos volt.
- ⁹ Dr. Horváth Géza, városi főügyész.
- ¹⁰ Teubner János kereskedelmi ügynök.
- ¹¹ Dr. Fischer Henrik újvidéki ügyvéd.
- ¹² Stroné Irén az újvidéki kórház főorvosának lánya volt.
- ¹³ Koda Vera Koda Sándor (Aleksandar), közismert újvidéki szerb orvos lánya.
- ¹⁴ Csoór Gáspár: Bácska társadalmi élete – ezer arcképpel, Budapest, 1911, 264. o.